

Ekoloji demokratiya insan hüquqları və öhdəlikləri

Orhus Konvensiyası

Hər kəsin ətraf mühitin vəziyyəti haqqında vaxtında tam məlumat almaq hüququ vardır. Ekoloji məsələlərlə bağlı qərarların qəbulunda iştirak etmək hüququ qanunla təmin edilir.

Gürcüstan Konstitusiyası
Maddə 29. Ətraf mühitin mühafizəsi hüququ

Ətraf mühitin üzləşdiyi mühüm problemlərin aradan qaldırılması üçün ekoloji hüquq və vəzifələrdən xəbərdar olan, ekoloji məsələlərlə bağlı qərarların qəbulu prosesində fəal iştirak edəcək və ətraf mühitin yaxşılaşdırılmasına töhfə verəcək vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması çox vacibdir. Məhz bu məqsədlə ətraf mühitin mühafizəsi ilə insanın ətraf mühiti qoruma hüquqlarını birləşdirən və onlarla bağlı məsələləri tənzimləyən Orhus Konvensiyası hazırlanmışdır.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Avropa İqtisadi Komissiyasının “Ətraf mühiti məsələləri ilə bağlı məlumatlara çıxış, qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı və bu sahədə ədalət məsələlərinə əlçatanlıq haqqında” Konvensiyası
(Orhus Konvensiyası)

Mündəricat

Orhus Konvensiyası nədir?	1
Orhus Konvensiyasının 3 əsas prinsipi	2
Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında məlumata çıxış	3
Ətraf mühitin mühafizəsi məsələləri ilə bağlı qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı	6
Ədalətə əlçatanlıq	9

Orhus Konvensiyası nədir?

Orhus Konvensiyası ətraf mühitin qorunması üzrə konvensiyalar arasında insanın ətraf mühitin mühafizəsi hüquqlarına əsaslanan yanaşmanı formalaşdıran xüsusi bir sənəd növüdür. Konvensiyanın məqsədi Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında məlumata çıxışı təmin etmək və bu sahədə qərarların qəbulu prosesində geniş ictimaiyyətin iştirakını gücləndirməkdir.

1998-ci il iyunun 25-də Danimarkanın Orhus şəhərində 39 ölkə və Avropa İttifaqı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Avropa İqtisadi Komissiyasının “Ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı məlumatlara çıxış, qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı və bu sahədə ədalətə əlçatanlılığı haqqında” konvensiyasına imza atdı. (Orhus Konvensiyası).

2000-ci il fevralın 11-də Gürcüstan parlamenti konvensiyanı ratifikasiya etdi, hansı ki, 2001-ci il oktyabrın 30-da qüvvəyə mindi.

Orhus Konvensiyası 3 əsas prinsipə əsaslanır:

Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında məlumata çıxış

Ətraf mühitin mühafizəsi məsələləri ilə bağlı qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı

Ədalətə əlçatanlıq

Prinsip I: ətraf mühitin mühafizəsi haqqında məlumata çıxış

Dövlət qurumları həm tələb olunan məlumatları təqdim etməklə, həm də məlumatı fəal şəkildə yaymaqla ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı məlumatlara çıxışı təmin etməyə borcludurlar.

Prinsip II: Ətraf mühitin mühafizəsi məsələləri ilə bağlı qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı

Ətraf mühitin mühafizəsi məsələləri ilə bağlı qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı mühüm elementlərdən biridir. Məhz buna görə də ictimai iştirakçılığın və insanın ətraf mühitin mühafizəsi hüquqlarının təmin edilməsi üçün yerinə yetirilməli olan minimum prosessual öhdəliklər müəyyən edilmişdir.

Prinsip III: Ədalət mühakiməsinə əlçatanlıq

Konvensiya iştirakçı dövlətləri ətraf mühitlə bağlı məlumatlara çıxış və qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı prinsiplərinin pozulduğu hallarda şikayət etmək imkanı təmin etməyə borcludur.

Gürcüstan Orhus Konvensiyasının iştirakçısı olan dövlət olaraq, məlumatın fəal şəkildə yayılmasına və maraqlı tərəflərin tələbi əsasında məlumatın vaxtında və səmərəli çatdırılmasına töhfə verəcək ətraf mühitə dair məlumatlara ölkə daxilində əlçatanlığı; qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakını; Şəffaf sistemin yaradılması və ədalət mühakiməsinə əlçatanlığı təmin etməyə borcludur.

Ətraf mühitin mühafizəsi məlumatlarına əlçatanlıq

Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında məlumat nədir?

Ətraf mühitin komponentləri, ona təsir edən amillər, fəaliyyətlər, tədbirlər, razılaşmalar, siyasətlər, qanunvericiliklər, planlar, proqramlar, habelə ətraf mühit şəraitinin insanların sağlamlığına və təhlükəsizliyinə təsiri barədə yazılı, audiovizual, elektron və ya digər maddi formada hər hansı məlumat.

Hər bir vətəndaşın məlumat almaq hüququ var:

- Ətraf mühitin vəziyyəti haqqında
- Özlərinə və ətraf mühitə təsir edə biləcək müəyyən qərarlar qəbul etmək haqqında
- Ətraf mühitin xüsusi vəziyyəti və mənfi nəticələrin qarşısını almaq üçün tədbirlər haqqında

Orhus Konvensiyasına əsasən, hər bir vətəndaşın iş və yaşayış mühitinin vəziyyəti haqqında tam, obyektiv və vaxtında məlumat almaq hüququ var:

- İstisnalardan başqa, ətraf mühitlə bağlı bütün məlumatlar ictimaidir
- Məlumat ərizəçi tərəfindən maraq əsaslandırılmadan verilir
- Məlumat dərhal verilməlidir

İctimai məlumatı əldə etmək üçün şəxs yazılı ərizə təqdim etməlidir

Orhus Konvensiyasına görə, dövlət qurumu ictimai məlumatı, o cümlədən elektron formada dərhal, lakin 30 gündən gec olmayaraq təqdim etməyə borcludur. Milli qanunvericilik Orhus Konvensiyasından daha sərtidir və məlumatlara cavab vermək üçün 10 gün müddət müəyyən edir. Müvafiq olaraq, dövlət qurumu qanunla müəyyən edilmiş müddətlərə uyğun hərəkət etməyə və 10 iş günündən gec olmayaraq məlumat verməyə borcludur.

İctimai məlumatın verilməsi üçün qanunla müəyyən edilmiş müddətdən artıq vaxt tələb olunarsa, dövlət qurumu müraciət edən şəxsə bu haqda dərhal məlumat verməyə borcludur.

Ətraf mühit haqqında məlumat verməkdən imtina etmək

Orhus Konvensiyası dövlət qurumunun tələb olunan məlumatı təqdim etməkdən imtina etmək hüququna malik olduğu halları da nəzərdə tutur, yəni:

- Təşkilatda tələb olunan məlumat yoxdursa
- Müraciət həddən artıq ümumi formada edilibsə
- Tələb hazırlıq mərhələsində olan və ya səlahiyyətli orqanlar arasında yazışma mərhələsində olan materiala aiddirsə

Həmçinin, bəyanat mənfi təsir göstərəcəksə:

- Hökumət orqanlarının iş prosedurlarının, beynəlxalq münasibətlərin, milli müdafiə və ya dövlət təhlükəsizliyinin məxfiliyinə
- Məhkəmə prosesinə
- Hökumət, kommersiya və ya şəxsi məlumatların məxfiliyinə

- İntellektual mülkiyyətə
- Fiziki şəxsə aid şəxsi məlumatların və/və ya arxiv məlumatlarının məxfiliyi və bu şəxsdən milli qanunvericiliyə uyğun olaraq bu məlumatın ictimaiyyətə təqdim edilməsinə razılıq yoxdursa
- Üçüncü tərəflərin maraqlarına
- Bu məlumatın aid olduğu mühitin vəziyyətinə

Məlumat verməkdən imtina barədə ərizəçiyə dərhal məlumat verilməlidir. Dövlət qurumu qərardan sonra 3 gün müddətində ərizəçiyə onun hüquqlarını və şikayət qaydasını yazılı şəkildə izah etməyə borcludur. Ətraf mühitlə bağlı məlumat pulsuzdur, lakin, dövlət qurumu məlumatın təqdim edilməsi üçün xərclər çəkilsə (nüsxələmə, CD-nin yazılması və s.) tələb olunan məlumat üçün ağılabatan rüsum tələb edə bilər.

Ətraf mühitin mühafizəsi məsələləri ilə bağlı qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı iştirak nə deməkdir və hansı hallarda effektivdir?

İştirak hər hansı bir maraqlı şəxsin qərar qəbul etmə prosesində iştirak etmək və iş prosesinin fəal iştirakçısı olmaq imkanına malik olduğu prosesdir, yəni:

- İctimai müzakirələrdə və məsləhətləşmələrdə iştirak
- Düzgün məlumat əldə etmək və buna uyğun olaraq məlumatlı fikir formalaşdırmaq
- İnformasiya əsasında öz mövqeyini formalaşdırmaq
- Öz mövqeyini əsaslı şəkildə təqdim etmək

Ətraf mühitin mühafizəsi hökumətin, qeyri-hökumət təşkilatlarının, fərdi şəxslərin, biznes sektorunun və ümumiyyətlə, bütün maraqlı tərəflərin birgə fəaliyyətini tələb edən əməkdaşlıq

prosesidir. Ona görə də ətraf mühitlə bağlı məsələlərlə bağlı qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı böyük əhəmiyyət kəsb edir, çünki bu şəkildə qərarlar qəbul etməklə biz hamı üçün arzu olunan nəticələri əldə edirik. Qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı ictimai dinləmələr və məsləhətləşmələr vasitəsilə mümkündür. Həmçinin, əsaslandırılmış qeydlər təqdim etməklə.

Məsələnin geniş müzakirəsi və bütün maraqlı tərəflərin fəal iştirakı uzunmüddətli perspektivdə hər birimizin həyat keyfiyyətini yaxşılaşdıran daha yaxşı və davamlı qərarların qəbul edilməsinə səbəb olur.

Balanslaşdırılmış qərar qəbul etmək üçün aşağıdakılar vacibdir:

- Bütün maraqlı tərəflərin qərar qəbul etmə prosesində iştirak etmək hüququ olmalıdır
- Qərarların qəbul edilməsinin ilkin mərhələsində icmanın iştirakı təmin edilməlidir
- Qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakı üçün əqləbatan müddətlər müəyyən edilməlidir
- İctimaiyyətə adekvat, vaxtında və effektiv məlumat verilməlidir

Ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı qərarların qəbulu prosesinin ilkin mərhələsində cəmiyyət aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- Qərar qəbul etmək üçün lazım olan bütün növ məlumatlara məhdudiyyətsiz əlçatanlıq
- Qeydlər və şərtlər təqdim etmək imkanı

Konvensiyanın hər bir üzv dövləti aşağıdakılara məcburdur:

- Qərarların qəbulu prosesində ictimaiyyətin iştirakının nəticələrinin lazımi səviyyədə nəzərə alınmasını təmin etmək
- Dövlət orqanının qəbul etdiyi qərar barədə ictimaiyyəti dərhal məlumatlandırmaq
- İctimaiyyətə qərarın mətni ilə, o cümlədən qərarın əsaslandığı səbəblərlə və fikirlərlə tanış olmağa icazə vermək

Ədalətli Mühakiməyə Əlçatanlıq

Orhus Konvensiyasına əsasən, hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxs, bu pozuntunun şikayətçiyə bilavasitə zərər vurub-vurmamasından asılı olmayaraq, ekoloji qanunvericiliyin fiziki şəxs və ya dövlət orqanı tərəfindən pozulması faktından şikayət vermək hüququna malikdir.

Orhus Konvensiyası ədalət mühakiməsinə əlçatanlığı hüququnu müəyyən edir, əgər pozulubsa:

İnformasiya əldə etmək hüququ

Qərarların qəbulu prosesində iştirak etmək hüququ

Xüsusilə, nə vaxt ki:

- Maraqlı tərəf əsassız olaraq məlumat verməkdən imtina etmişdir
- Maraqlanan şəxsə tələb etdiyi məlumatla bağlı qismən və ya tamamilə yanlış cavab verilmişdir
- Məlumat vaxtında verilməmişdir
- Məlumata sahib olmadıqda səlahiyyətli orqana müraciət edilməmişdir və ya səlahiyyətli orqan haqqında maraqlı şəxsə məlumat verilməmişdir.
- Məlumatın verilməsi üçün müəyyən edilmiş müddətdən artıq vaxt tələb olunduqda, gecikdirilmiş müddət və göstərilən səbəb barədə maraqlı şəxsə məlumat verilməmişdir.

- Dövlət orqanları qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş mühüm ekoloji məsələlərə ictimaiyyətin cəlb olunmasını təmin etməmişdir
- Vacib qərarların qəbul edilməsinin ilkin mərhələsində ictimaiyyətin iştirakı təmin olunmayıb
- İctimai müzakirə zamanı maraqlı şəxsə öz mövqeyini səsləndirmək imkanı verilməmişdir

Orhus Konvensiyası üzv dövlətləri qeyd olunan məsələlərlə bağlı milli səviyyədə şikayət etmək imkanını təmin etməyə borcludur.

Cəmiyyətin hər bir üzvünün borcudur:

Ətraf aləmi qorumaq və ona qayğı göstərmə üçün müvafiq məlumatlara sahib olmaq və qərar qəbul etmə prosesində iştirak etmək vacibdir.

Gürcüstanın Ətraf Mühitin Mühafizəsi haqqında Qanununa əsasən, hər bir vətəndaş aşağıdakılara borcludur:

Ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində Gürcüstan qanunvericiliyinin tələblərinə riayət etmək

Təbii və mədəni mühitə diqqət yetirmək

ətraf mühitin mühafizəsinin qayğısına qalmaq

Gözlənilən və ya baş vermiş təbii və texnogen qəza və digər ekoloji fəlakət haqqında məlumat aldıqda, bu barədə müvafiq səlahiyyətli dövlət orqanlarına vaxtında məlumat vermək və ya ictimaiyyətə məlumat vermək;

Məlumat tələb et!

İştirak et!

Ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı hüquqların haqqında məlumatlı ol !

Tbilisi, 0159, Marşal Qelovani pr. 6

Ətraf Mühitin Mühafizəsi Məlumat və Təhsil Mərkəzi